

Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК науки та
ОСВІТИ
ISSN 2786-6165 (ONLINE)

серії: філологія, культура і мистецтво,
педагогіка, історія та археологія, соціологія

№2(20) 2024

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»**

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 2(20) 2024

Київ – 2024

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization

"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 2(20) 2024

Kiev – 2024

**«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2024. № 2(20) 2024. С. 1786**

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 01.03.2024, № 1/3-24)

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022
№ 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології
(спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки
(спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від
23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології
(спеціальність - 035 філологія).**

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематика наукового журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- ✦ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✦ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✦ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✦ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✦ Волошенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- ✦ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✦ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✦ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✦ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- ✦ Кошетар Ульяна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Куриш Наталя Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✦ Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)

ЗМІСТ

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

- Nykyropets S.S., Stepanova I.S., Hadaichuk N.M., Derun V.H., Medvedieva S.O.**
*Evolving expressions: contemporary trends in english phraseology and their sociocultural implications.....*19
- Yemets O.V.**
*The types and functions of lexico – grammatical parallelism in the political speeches of presidents of the usa and Ukraine.....*34
- Бабій І.М.**
*Експресивно-стилістичні особливості спортивного дискурсу (на матеріалі футбольних телерепортажів).....*43
- Барабаш О.В., Миськів І.С., Косенко А.В.**
*Стилістичні особливості відтворення гендерних стереотипів в англomовному кіногуморі.....*58
- Бец Ю.І., Бец І.О.**
*Деякі аспекти перекладу військових та прикордонних термінів турецькою мовою.....*70
- Бикова Т.В.**
*Роль лінгвостилістики в розумінні впливу англomовного політичного та ділового дискурсу на громадську думку.....*82
- Венгринович Н.Р., Венгринович А.А., Цебрук І.Ф.**
*Лексикологія та семантика: дослідження та порівняння значень слів та їх взаємозв'язків в англійській та німецькій мовах.....*96
- Глазова С.М., Ліпич В.М.**
*Культурні аспекти публічних комунікацій в цифрову епоху: взаємозв'язок з інформаційним простором майбутнього.....*108
- Єщенко Т.А.**
*Мовне вираження категорії «оцінка» в українськомовних текстах про футбол.....*112

УДК 811.161.2'276.6: 79: [070:654.197]

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-43-57](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-43-57)

Бабій Ірина Михайлівна кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та славістики, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46000, тел.: (096) 252-00-79, <https://orcid.org/0000-0002-1568-7920>.

ЕКСПРЕСИВНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ФУТБОЛЬНИХ ТЕЛЕРЕПОРТАЖІВ)

Анотація. У статті проаналізовано специфіку функціонування лексичних засобів в усному спортивному дискурсі. Лінгвістика спорту сьогодні набула посилення дослідницького інтересу та особливої актуальності. Предмет нашого аналізу – футбольний телерепортаж як один із поширених та основних жанрів усного спортивного дискурсу. Дослідження виконано на матеріалі телерепортажів футбольних матчів 2023-2024 рр., які транслювалися на українських телеканалах. Актуальність праці зумовлена потребою розглянути мовні особливості футбольного дискурсу, розкрити потенціал лексичних засобів в усному спортивному дискурсі. Мета статті – описати семантико-стилістичну організацію усного спортивного дискурсу, виявити поширені лексичні засоби у футбольних телерепортажах, розглянути особливості їх функціонування та смислові навантаження, роль.

Для реалізації мети поставлено такі завдання: охарактеризувати специфіку та особливості спортивного дискурсу; виявити поширені лексичні засоби у футбольних телерепортажах; з'ясувати їх стилістичні навантаження; описати оцінно-експресивний потенціал найбільш поширених лексичних засобів в усному спортивному дискурсі.

Здійснений аналіз виявив особливості та специфіку стилістики прямого телерепортажу. У результаті наших спостережень виявлено широку систему мовних засобів і способів формування усного спортивного дискурсу. Зафіксовано, що поширеними виражальними засобами є фразеологізми, епітети, метафори, порівняння, повтори, гіперболи, риторичні запитання і под., завдяки ним спортивні медіатексти стають більш експресивними, цікавими та доступними для сприймання реципієнтами (телеглядачами і слухачами). У проаналізованих футбольних телерепортажах зафіксовано репрезентативну групу

фразеологізмів, виявлено їхню вагому оцінно-експресивну роль у контексті футбольного дискурсу. Засвідчено, що вжиті у мовленні тележурналістів епітети, метафори, порівняння, повтори, гіперболи та інші мовні засоби сприяють всебічному висвітленню спортивної події, поживленню та влучності викладу, створенню необхідної емоційної атмосфери для телеглядачів і слухачів.

Ключові слова: спортивний дискурс, репортаж, фразеологізм, мовні засоби, оцінна та експресивна лексика, українська мова, лексика, образність.

Babii Iryna Mykhaylivna Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Department of Ukrainian Language and Slavonic Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, St. M. Kryvonosa, 2, Ternopil, 46027, tel.: (096) 252-00-79, <https://orcid.org/0000-0002-1568-7920>

EXPRESSIVE AND STYLISTIC FEATURES OF SPORT DISCOURSE (BASED ON FOOTBALL TELEVISION REPORTS)

Abstract. The article analyzes the specifics of the functioning of lexical means in oral sport discourse. The linguistics of sport has gained increased research interest and special relevance today. The subject of the analysis is the football TV reporting as one of the common and main genres of oral sport discourse. The research was carried out on the material of TV reports of football matches in 2023-2024, which were broadcast on Ukrainian TV channels. The relevance of the work is determined by the need to consider the linguistic features of football discourse, to reveal the potential of lexical means in oral sport discourse. The purpose of the article is to describe the semantic and stylistic organization of oral sport discourse, to identify common lexical devices in football TV reports, to consider the peculiarities of their functioning and semantic load, role.

To realize the goal, the following tasks were set: to characterize the specifics and features of the sport discourse; identify common lexical devices in football TV reports; find out their stylistic loads; to describe the evaluative and expressive potential of the most common lexical tools in oral sport discourse.

The analysis revealed the peculiarities and specifics of the stylistics of the live television reporting. As a result of our observations, a wide system of language means and ways of forming oral sport discourse was revealed. It is recorded that common expressive means are phraseology, epithets, metaphors, comparisons, repetitions, hyperboles, rhetorical questions, etc., thanks to

them, sports media texts become more expressive, interesting and accessible for perception by recipients (TV viewers and listeners). In the analyzed football TV reports, a representative group of phraseological units was recorded, and their significant evaluative and expressive role in the context of football discourse was revealed. It is proven that the epithets, metaphors, similes, repetitions, hyperboles and other linguistic means used in the speech of TV journalists contribute to the comprehensive coverage of a sport event, enlivenment and accuracy of the presentation, and the creation of the necessary emotional atmosphere for TV viewers and listeners.

Keywords: sport discourse, reporting, phraseology, linguistic means, evaluative and emotionally expressive lexicon, Ukrainian language, lexicon, imagery.

Постановка проблеми. В останні десятиліття активізувався дослідницький інтерес до вивчення мовного контенту у зв'язку з комунікативною ситуацією, функціонуванням мови в різних сферах життя суспільства, актуалізувалося, зокрема, вивчення мови публіцистики, мас-медіа загалом тощо. Більше наукових праць з'явилося про мову спортивних репортажів, коментарів і под. Такий інтерес можна мотивувати впливом екстралінгвальних чинників, оскільки спортом стали більше цікавитись і займатися люди, більше з'явилося спортивних шкіл, клубів, у суспільстві сформувався напрям на фізично здорову людину. Особливо поширеним видом спорту у ХХІ ст. є футбол, який сьогодні розглядають «як багатоаспектний соціокультурний феномен: вид спорту, сфера бізнесу і засіб політичного впливу, гра і масове видовище» [1, С. 1]. Однак зазначимо, що мовний простір футболу поки що до кінця не вивчений, тому все більше дослідників долучається до аналізу футбольного дискурсу.

Актуальність нашої праці зумовлена потребою розглянути мовні особливості футбольного дискурсу, розкрити потенціал лексичних засобів в усному спортивному дискурсі. У сучасній україністиці поки що не сформувалася методика такого аналізу. Відтак, наше дослідження, предметом розгляду якого будуть мовні особливості футбольних телерепортажів, є *актуальним*. Матеріалом дослідження послужать телерепортажі футбольних матчів 2023-2024 р. р., які транслювалися на українських телевізійних каналах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку мовознавства лінгвістику спорту вивчають у різних аспектах (семантичному, функціональному, лінгвокультурологічному та ін.). В україністиці є праці, присвячені розгляду термінології, лексики і

фразеології спортивного дискурсу (О. Гаврилюк, О. Дмитренко, І. Дубчак, Д. Дмитрошкіна, Т. Іщенко, В. Максимчук, Ю. Струганець); дослідженню мови спорту в лінгвокультурологічному аспекті (Ф. Бацевич, Т. Білецька, І. Дубчак, Т. Іщенко, Л. Козуб, К. Кусько, О. Морозова, І. Шевченко) тощо. Зазначимо, що менш вивчений футбольний дискурс. Сьогодні захищено дисертації Ірини Процик «Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсі» (2020 р.) [2], Юрія Струганця «Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку ХХІ століття» (2016 р.) [1].

Мета статті – описати семантико-стилістичну організацію усного спортивного дискурсу, виявити поширені лексичні засоби у футбольних телерепортажах, розглянути особливості їхнього функціонування, з'ясувати смислові навантаження та роль.

Для реалізації зазначеної мети необхідно розв'язати такі завдання: охарактеризувати специфіку та особливості спортивного дискурсу; виявити поширені лексичні засоби у футбольних телерепортажах; з'ясувати їх стилістичні навантаження; описати оцінно-експресивний потенціал найбільш поширених лексичних засобів в усному спортивному дискурсі.

У роботі застосовано такі методи дослідження: метод компонентного аналізу, описовий (для з'ясування семантики і структури лексичних засобів), функціонально-стилістичний (для характеристики смислових навантажень та ролі мовних засобів у контексті) та ін.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі спорт посідає важливе місце в житті суспільства. Це складне і багатогранне явище, яке сьогодні вивчають у різних галузях знань. «Як невід'ємна складова частина життя сучасного цивілізованого світу спорт отримує своє відображення в мові та комунікативній діяльності людини, що дає змогу розглядати його як дискурс – певний тип соціально зумовленого і ментально маркованого мовлення» [3, С. 118].

В останні десятиліття сформувалась окрема лінгвістична галузь «дискурсологія», предметом вивчення якої є дискурс. У сучасній науці поняття «дискурсу» до кінця поки що не вивчено, немає єдиного уніфікованого визначення цього ключового поняття. Зважаючи на сферу вживання, функціонування того чи іншого дискурсу, науковці виділяють різні типи: політичний, художній, поетичний, юридичний, релігійний, спортивний, науковий дискурс та ін.

Дослідження дискурсу і тепер містить багато суперечностей, викликає дискусії. У другій половині ХХ століття дискурс ототожнювали з текстом, згодом почали розмежовувати. Як зазначає Т. Космеда,

дискурс і текст «у процесі їхнього аналізу часто й ототожнюють, оскільки явища, окреслені зазначеними термінами, можуть почергово актуалізуватися, порівн.: дискурс – це текст плюс ситуація, а текст – це дискурс мінус ситуація. Таке тлумачення окреслює невиразність межі між текстом і дискурсом» [4, С. 13-14]. Ф. Бацевич вважає, що «дискурс і текст пов'язані між собою як процес і його результат» [5, с. 149]. «Ключовими проблемами аналізу дискурсу залишається структура та стратифікація дискурсу, встановлення його ознак, одиниць, категорій, типів; з'ясування способів організації різних дискурсивних інваріантів, вироблення методів і процедур аналізу й опису дискурсів тощо» [6, С. 627].

О. Селіванова у праці «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» (2006 р.) дискурсом називає «зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників – онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо; текст, занурений у життя» [7, С. 119]. Т. Космеда тлумачить дискурс «як складне лінгвістичне явище, що виникає на ґрунті упорядкування випадкового, пов'язаного з особою чи групою осіб мовлення, та стабільного, усталеного, пов'язаного із традицією, історією, ментальністю, усталеними стереотипами» [4, С. 14-15].

У науковій літературі існують різні тлумачення, дефініції «дискурсу», дискусійними залишаються критерії типології, структури тощо. Наше дослідження присвячене розгляду спортивного дискурсу. Оскільки сьогодні термін «дискурс» не має однозначного, загально визнаного визначення, то і поняття «спортивний дискурс» теж однозначно не висвітлено в сучасних лінгвістичних розвідках. Л. Козуб спортивним дискурсом називає «послідовність мовних актів, які утворюють зв'язний текст в екстралінгвістичному контексті, мета якого відобразити процес максимально можливого розвитку фізичних, психічних і функціональних можливостей індивіда для реалізації їх в тренувальному і змагальному процесах, щоб отримати максимально високі результати» [8, С. 68].

Дослідниці О. Гаврилюк і Т. Білецька зауважують: «З огляду на те, що поняття «спортивний дискурс» генетично пов'язане з поняттям дискурсу як такого і є видовим для нього, доречно у визначенні природи і дискурсотворюючих ознак спортивної комунікації відштовхуватися від загальних тлумачень дискурсу як соціомовленневого феномена» [3, С. 119]. Якщо поняття «дискурс» застосовують у різних галузях знань, сферах життя, то, звичайно, існує кілька десятків визначень цього поняття, зважаючи на значну кількість різновидів дискурсів (художній, науковий, публіцистичний, поетичний, спортивний, політичний і под.).

Спортивний дискурс є «багатоплановим і багаторівневим комунікативним конструктом, який відображає комунікативні цілі і наміри

учасників спортивної події» [9, с. 309], тобто «суб'єктів спорту – спортсменів, тренерів, суддів змагань, адміністраторів спорту, уболівальників як реальних (глядачів спортивних змагань у реальних умовах спортивної події), так і віртуальних (телеглядачів і радіослухачів, що одержують візуальну й аудіальну інформацію про спортивну подію за допомогою телебачення й радіо), а також спортивних коментаторів, що деталізують для вболівальників інформацію про спортивну подію» [10, с. 198].

Основними функціями текстів спортивної тематики є:

- інформативна функція;
- функція впливу;
- оцінна функція. «Оцінка в спортивному тексті є суб'єктивною, переважно раціональною, хоча і з деякою наявністю емоційної складової» [8, С. 69].

У дослідженнях сформувався погляд на спортивний дискурс у широкому та вузькому розумінні. «Дослідження учасників спілкування в спорті, пов'язаних цілей і стратегій, концептосфери та цінностей дозволили вченим охарактеризувати спортивний дискурс у широкому розумінні як усю пов'язану зі спортом комунікацію й концептуальну картину світу, у вузькому розумінні спортивний дискурс потрактовується як різновид комунікації у ядерних і периферійних ситуаціях спортивних змагань» [9, С. 308].

Основні жанри спортивного дискурсу – спортивне інтерв'ю, спортивний репортаж, спортивний коментар, спортивна інтернет-комунікація, спортивні теле- і радіоновини, спортивна інтернет-комунікація, наукова спортивна стаття, конференції, спортивні прес-конференції та ін.

«Середовище існування спортивного дискурсу – це засоби (інформаційно-комунікативний опис й аналіз (коментування) всього того, що відбувається з агентами (спортсмени, тренери, спортивні коментатори) і клієнтами (глядачі-вболівальники, телеглядачі і радіослухачі, користувачі мережі «Інтернет», читачі паперової преси) спортивного дискурсу. Отже, спортивний дискурс функціонує усередині дискурсивної спільноти, об'єднаної спільними комунікативними намірами, стратегіями і тактиками мовної поведінки, загальним лексиконом і комунікативними установками сприйняття» [9, С. 309].

«Важливим завданням спортивного коментаря є вираження найповнішої інформації за наявності найменш можливої кількості слів. У зв'язку з цим варто наголосити на чотирьох основних категоріях мовлення. Серед них:

- категорія кількості, що забезпечує повне висвітлення спортивної події;

- категорія якості, що передбачає правдивість відображення та наявність фактичного матеріалу;
- категорія релевантності;
- категорія способу, що обумовлює чітке вираження думки, уникнення незрозумілих формулювань та багатозначності, логічність викладу матеріалу.

Порушення цих принципів часто призводить до комічних ефектів. Тому професіоналізм спортивного журналіста полягає у вдалому поєднанні кількості, якості та формах і методах подачі матеріалу» [11, С. 150].

Спортивний дискурс має різні види: телевізійний, газетно-журнальний, радіо- та інтернет-. Сьогодні поширеним є спортивний інтернет-дискурс. Це «мовлення (в усній чи письмовій формі), котре передає змістовність, що визначає спортивну діяльність (дискурс як процес), та сукупність створених текстів, в яких репрезентована ця суть (дискурс як результат), тобто сукупність мовних творів, що були зафіксовані письмово або на пам'ять. Специфіка інтернет-дискурсу проявляється в усіх сферах: існують графічні та орфографічні, лексичні, граматичні особливості» [12, С. 178]. Наше дослідження присвячене аналізу футбольних телерепортажів.

Мета футбольного телекоментатора – висвітлити спортивну подію, синхронно передати перебіг подій на футбольному полі, озвучити всі важливі моменти гри, створити відповідну атмосферу сприймання гри реципієнтами (глядачами і слухачами). Вітчизняні дослідники О. Бабенко і О. Шекера зазначають, що жанр спортивного коментаря є «мовною особистою ознакою спортивного коментатора, чия комунікативна поведінка характеризується модальною модеративністю, наявністю когнітивної та аксіологічної компетентності, дескриптивністю та презентаційністю, що проявляється в обов'язковій образності висловлювання» [12, С. 179].

Дослідниця О. М. Колупаєва виокремила кілька «характерних рис спортивного коментаря, а саме:

- документальність;
- достовірність;
- оперативність, що ґрунтуються на актуальності інформації;
- наявність вираженого авторського «я»;
- послідовність хронології подій тощо» [11, С. 150].

Як правило, спортивні коментатори працюють на високому рівні, їх завдання – швидко й оперативно донести інформацію. Важливою вимогою є об'єктивність, коментатори не можуть виражати суб'єктивне ставлення, свою симпатію або антипатію до якогось гравця чи до команди.

Основним жанром телевізійного спортивного дискурсу є репортаж. Дискурс прямого телерепортажу має свої особливості та специфіку, характеризується «підвищеною оперативністю», синхронністю, одноментністю гри і мовлення про неї. Однією із складових репортажу є імпровізація, швидка реакція на події на полі, належний їх опис, водночас цікавий і захоплюючий, тому існують високі вимоги до самих спортивних телекоментаторів. Відповідно, ними можуть бути тільки компетентні, освічені, начитані, ерудовані люди і, звичайно, красномовні, майстри слова, оскільки вони мають не тільки передати, описати події на спортивній арені, полі, а й зацікавити своїх віртуальних реципієнтів (телеглядачів чи радіослухачів).

Дослідники виділяють кілька типів мовних особистостей спортивних коментаторів: емоційний коментатор, коментатор-аналітик, коментатор-філософ, коментатор-вболівальник, коментатор-репортер, коментатор-актор та ін. Звичайно, важлива вимога успішного спортивного коментаря – зрозумілість і доступність усім, а не тільки знавцям спорту.

На думку дослідниці О. Колупаєвої, «мова коментатора має бути максимально наближена до усного мовлення, оскільки саме ця особливість дає можливість автору встановити контакт з аудиторією, викликати інтерес і привернути увагу реципієнтів до актуальної проблеми» [11, С. 152].

Стилістика прямого репортажу має свої особливості та специфіку. Для того, щоб футбольний телерепортаж був не тільки інформативним, а й цікавим та зрозумілим, тележурналісти вживають емоційну та образну лексику, різноманітні мовно-стилістичні засоби і прийоми.

Успіх та ефективність спортивного телерепортажу залежить від експресивності мовлення самого тележурналіста, його красномовства. Наші спостереження та аналіз виявили, що в телекоментарях футбольних матчів поширеними виражальними засобами є фразеологізми, епітети, метафори, порівняння, повтори, риторичні запитання і под.

Особлива експресивність властива *фразеологізмам*, їхнє «загальне призначення, незалежно від стилю, – надання образності, експресивності, емоційності усному або писемному текстові, увиразнення його» [13, С. 48]. Фразеологізми – «це продукт багатовікової й особливої розумово-мовленнєвої творчості народу. У фразеології об'ємно і виразно відображено національну самобутність кожного народу, його духовну індивідуальність, зрілість, тільки йому властиве мовленнєве багатство... Мислення, почуттєва сфера людини відтворюється, відображається фразеологізмами сконденсовано, глибокозмістовної почуттєво-емоційно, експресивно» [14, С. 178].

У результаті наших спостережень у мові спортивних коментаторів футбольних телерепортажів зафіксовано репрезентативну групу фразеологізмів, які, крім характеризувальної ролі, виконують емоційно-експресивну функцію, передають психологічний стан людини, дають оцінку певним обставинам, моментам гри, вчинкам людей тощо, як наприклад: *Тоді непереливки буде господарям; свою другу дуель він виграв у цього футболіста; Він опинився під тиском та ін.*

Фразеологізмам характерна «велика образність, емоціональність, експресивність, стилістична забарвленість, потенційна здатність до модифікації. Все це сприяє динамічності фразеологізмів» [15, С. 153].

Дослідник Д. Баранник для характеристики ролі фразеологічних одиниць в усному мовленні запропонував «функціональну класифікацію фразеологізмів, виділивши п'ять груп: *фразеологічні метафори народного характеру: пасти задніх; фразеологічні метафори літературного характеру: троянди й виноград; фразеологічні образні узагальнення народного характеру: який Сава, така й слава (прислів'я); фразеологічні образні узагальнення літературного характеру: бути чи не бути; специфічно жанрова фразеологія: що й треба було довести*» [16, С.127].

У футбольних телерепортажах засвідчено вживання всіх наведених груп фразеологізмів, крім літературних, а саме:

- фразеологічні метафори народного характеру:

збити з пантелику: Наскільки збиває з пантелику те, як діє захисник;

марно втрачені гроші: Упереджена думка, що цей гравець – марно втрачені гроші;

не без ложки дьогтю: йде тотальна перемога, але не без ложки дьогтю, тому що один гравець отримав травму;

виграти дуель: свою другу дуель він виграв у цього футболіста;

програти дуель: він програє цю дуель;

- фразеологічні образні узагальнення народного характеру:

не від доброго життя: Випустити Джонса – це, знаєте, не від доброго життя;

жодних шансів: У суперника жодних шансів;

брати на себе: Намагається брати на себе ініціативу;

карти в руки: Тут їм і карти в руки;

на автоматі: Вже говориш на автоматі;

зайві слова: Ви самі чуєте, тут зайві слова;

- специфічно жанрова фразеологія:
він не є незамінною фігурою;
інтриги немає багато в цьому матчі;
Це ні для кого не секрет;
питання найкращого бомбардира залишається відкритим;
Команда злила кубковий турнір;
Дасть червону карту – і до ворожки не ходи.

Як свідчать наші спостереження, у футбольних телерепортажах зовсім мало фразеологічних одиниць літературного характеру. Це можна пояснити тим, що тут представлено усну форму мовлення.

У результаті аналізу зафіксовано застосування розмовних, стилістично-знижених фразеологізмів, наприклад:

- збити з пантелику: Наскільки збиває з пантелику те, як діє захисник;
- без шансів: без шансів для голкіпера;
- карти в руки: Йому і карти в руки;
- буде непереливки: Тоді непереливки буде господарям;
- перекрити кисень: Гравець перекрив кисень;
- не з неба впали: Додаткові хвилини не з неба впали.

Виявлено низку фразем, які вживають тільки у спортивному дискурсі або тільки у футболі, наприклад: *дати жовту карту, показав червону карту (Абсолютно точно - це червона карта; запам'ятався червоною картою; це вже жовта карта).*

У мовленні коментаторів знаходимо трансформовані фразеологізми, в яких або замінені компоненти словосполучення на синонімічні (субституція), або вилучений компонент зі складу фраземи чи, навпаки, доданий або скорочений сам фразеологічний зворот (усічення) і т. ін. Наведемо приклади:

- трансформований фразеологізм *більшого польоту* в реченні «це гравець *більшого польоту, більших можливостей*» ужито замість традиційного фразеологізму *високого (великого) льоту (лету)* зі сл. *людина, діяч* зі значенням «який займає значне становище в суспільстві; визначний, відомий і т. ін.; антонім *низького льоту*» [17, ФСУМ, т. 1, С. 458]. Синонімічним до фраземи *високого льоту* буде *птих високого польоту*;

- трансформований фразеологізм *не без ложки дьогтю* в реченні «*йде тотальна перемога, але не без ложки дьогтю, тому що один гравець отримав травму*» вжито замість традиційного фразеологізму *ложка дьогтю* зі значенням «те, що псує якусь справу, вигляд чогонебудь і т. ін.» [17, ФСУМ, т. 1, С. 448];

- трансформований фразеологізм *зайві слова* в реченні «*Ви самі чуєте, тут зайві слова*» вжито замість традиційного фразеологізму *без зайвих слів (розмов)* зі значенням «не вдаючись у пояснення, не витрачаючи на них часу» [17, ФСУМ, т. 2, С. 825];

- трансформований фразеологізм *виграти дуель* у реченні «*Свою другу дуель він виграв у цього футболіста*» вжито замість звичного фразеологізму *виграти бій* зі значенням «домогтися, досягти свого; перемоги» [17, ФСУМ, т. 1, С. 84]. У мовленні цього ж коментатора знаходимо і фразеологізм *програти дуель (він програє цю дуель)*, що має антонімічне значення до фраземи *виграти дуель*.

У телерепортажах простежуємо синонімію фразеологічних одиниць: *жодних шансів, без шансів, не мати шансів*, наприклад, у реченнях: *у суперника жодних шансів; без шансів для голкіпера*.

За допомогою *фразеологізмів* коментатори надають експресії викладу, пошквалюють його, привертають увагу реципієнтів (слухачів та телеглядачів). Наведемо приклади: *Дасть червону карту – і до ворожки не ходи; Гравець перекрив кисень; Підводимо ризику під фінальним результатом; Він певну лепту вніс; Зіграв до останнього* та ін.

Наші спостереження у проаналізованих футбольних телерепортажах виявили також активне вживання у мові спортивних тележурналістів епітетів, метафор, порівнянь. Засвідчено, що коментатори часто застосовують епітети у характеристиках футболістів, складу команд, наприклад: *швидконогий Джонсон; Цей тренер був фантастичним футболістом колись, його команди грають високоінтелектуально, і сам був високоінтелектуальним футболістом; у порівнянні з іншими він багатогранніший гравець, часто бере ініціативу на себе; в цьому складі він чи не найталановитіший гравець; футболіст був безкомпромісний, потужний; склад сьогодні експериментальний. Рідше – в описах зовнішності спортсменів: легко пізнається – він (футболіст) з білявою шевелюрою; у нього завжди був загрозливий вигляд.*

Нерідко простежуємо вживання коментатором метафоричних епітетів, які стосуються гри загалом, її цікавих моментів, результату, наприклад: *Сьогодні по-справжньому цікавий футбол, драйвовий; це унікальне досягнення; жахлива передача; ідеальний удар; фантастична*

ситуація; *хороший, прицільний удар; наш поєдинок найрезультативніший; переможний результат; команда має тотальну перевагу; Це принциповий поєдинок буде для нього; зухвалі спроби в команди.*

У проаналізованих футбольних телерепортажах у мові коментаторів зафіксовано вживання великої кількості *метафоричних* сполук, наприклад: *підкоригував політ м'яча; Гра набирає обертів; Ситуація може піти на загострення; М'яч летить; М'яч повертається, зависає; він бореться за м'яч; Виходимо з-під пресинга; Трьох гравців упіймали в офсайтну пастку; Ця гра обіцяє бути спекотною; Перспективна атака могла б розвинутись; Стінка робить свою справу; Передача шикарна просто; Трималися до кінця гри, а потім посипалися.* Всі вжиті метафори є вагомим експресивним засобом характеристики гравців, самого футбольного матчу, його результату.

У футбольних телерепортажах засвідчено застосування порівнянь, наприклад: в капітана є все-таки щось лідерське, дев'ять років грає, він – *прапорносець* команди; Холланд – *це машина*; така ситуація – *це додатковий головний біль*; його повернення – *це як космічний корабель*. Як бачимо, такі порівняння є оригінальними, містять виразну оцінку описуваному, хоча зауважимо, що порівнянь виявлено менше, ніж епітетів і метафор.

З метою зацікавлення, загострення уваги, передачі гострих моментів матчу тележурналісти нерідко застосовують гіперболи. В основі цього образного засобу лежить перебільшення ознак, рис, розмірів, характеристик. Наведемо приклади гіпербол у футбольних репортажах: *Моментів гострих сила-силенна; Фантастична атмосфера на стадіоні; Холланд – це машина; Я не скажу, що він залізобетонний футболіст; Агресивно грають гравці* та ін.

Ще одним оцінно-експресивним засобом є повтори, які коментатори вживають для підкреслення певних рис футболістів, оцінки їх майстерності чи, навпаки, незграбності, невправності, для наголошення на певному моменті гри: він *важкувато* виглядає, *важкувато-важкувато*, але гол забиває; *рахувати - не перерахувати*, скільки матчів цей гравець пропустив; м'яч *котився-котився і закотився* на лінію воріт.

Для пожвавлення викладу, загострення уваги на гострих моментах гри коментатори вживають риторичні запитання, звертання, окличні речення, вигуки, наприклад: *Ох, як красиво!; Як майстерно!; Ох, який удар!; І що?; Що ж далі?; А-яй-яй-яй! Дуже боляче!* Приземлився гравець на ногу. Слизький газон. Дощик продовжує крапати; *Ух, який нас!* Такі вислови, речення передають оцінку подій на футбольному полі, гри, самих гравців, виражають емоції і под.

Засвідчено, що телекоментатори, щоб виразно, чітко передати події на футбольному полі, зацікавити глядачів і слухачів, уживають оригінальні, інколи оказіональні вислови, як наприклад: *він, звісно, не тільки бив антирекорди в тих роках; перші п'ятнадцять хвилин були валідольними для української команди; Це чистий легітимний епізод його футбольної майстерності; Я не скажу, що він залізобетонний футболіст; Але ще п'ятнадцять хвилин залізобетонних; Це футболіст нової генерації: бути і агресивним, і багато забивати; Не назвеш цього нападника аж надзабивним; зрозуміло, який буде малюнок цього матчу.* Такі мовні засоби надають висловленому емоційності, експресії, активізують увагу і мислення.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, вивчення спортивного дискурсу сьогодні набуло особливої актуальності та посилення наукового інтересу дослідників. У центрі нашої уваги був футбольний телерепортаж як один із поширених та основних жанрів усного спортивного дискурсу. У статті звернено увагу на мовлення спортивних коментаторів та виявлено вагомі емоційно-експресивні мовні засоби, які сприяють ефективності репортажів. Для того, щоб футбольний телерепортаж був не тільки інформативним, а й цікавим та зрозумілим, тележурналісти вживають емоційну та образну лексику, різноманітні стилістичні засоби і прийоми.

У результаті наших спостережень виявлено, що в мові спортивних коментаторів футбольних телерепортажів поширеними виражальними засобами є фразеологізми, епітети, метафори, порівняння, повтори, гіперболи, риторичні запитання і под., завдяки ним спортивні медіатексти стають більш експресивними, цікавими та доступними для сприймання реципієнтами (телеглядачами і слухачами).

Наступні дослідження спортивного дискурсу вбачаємо у застосуванні нових аспектів, підходів (наприклад, когнітивного, лінгвокультурологічного) до аналізу, в удосконаленні теоретико-методологічних підходів до аналізу дискурсу, методів та методики його вивчення.

Література:

1. Струганець Ю. Б. Семантика, структура, функціонування футбольної лексики в українській літературній мові початку ХХІ століття: автореф. дис.. ... канд. філолог. наук: 10.02.01. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
2. Процик І. Футбольна лексика у формальному та неформальному дискурсі: дис.. ... д-ра філолог. наук: 10.02.01. Луцьк, 2020. 788 с.
3. Гаврилюк О., Білецька Т. Лінгвокультурологічний аспект дослідження спортивного дискурсу в умовах пандемії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 46. Т. 1. 2021. С. 117–124.

4. Космеда Т., Олексенко О., Павлова І. Семантика й прагматика дискурсивного слова та його потенціал для діагностики психотипу мовної особистості: аспектуальний опис / за наук. ред. проф. Т. Космеди. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2019. 308 с.

5. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 344 с.

6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

8. Козуб Л. С. Лінгвокультурологічний аспект дослідження спортивних повідомлень у друкованих засобах масової інформації. *Гуманітарний вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: Іноземна філологія*. 2008. № 12. С. 67–70.

9. Гаврилюк О. О. Комунікативні стратегії і тактики спортивних коментарів (на прикладі висвітлення WORLD CUP 2018 в англomовних ЗМІ). *Молодий вчений*. № 11(63). 2018. С. 308–313.

10. Лаврик О. Жанрово-стильові особливості репортажу в українській спортивній пресі. *Теле- та радіожурналістика*. 2010. Вип. 9. Ч. 1. С. 196–201.

11. Колупаєва О. М. Специфіка сучасного спортивного коментаря (на матеріалі інтернет-видання). *Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 39. С. 150–154.

12. Бабенко О. В., Шекера О. О. Спортивний інтернет-дискурс як предмет лінгвістичного дослідження. *Молодий вчений. Філологічні науки*. № 11 (51). 2017. С. 178–181.

13. Демська-Кульчицька О. М. Фразеологія. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 74 с.

14. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.

15. Баран Я. А., Зимомря М. І., Білоус О. М., Зимомря І. М. Фразеологія: знакові величини: навч. посібник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 256.

16. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 494 с.

17. Фразеологічний словник української мови. У 2 кн. Київ: Наукова думка, 1993.

References:

1. Struhanets Yu. B. (2016). Semantyka, struktura, funktsionuvannia futbolnoi leksyky v ukrainskii literaturnii movi pochatku XXI stolittia [Semantics, structure, functioning of football vocabulary in the Ukrainian literary language of the beginning of the 21st century]. *Doctor's thesis*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

2. Protsyk I. (2020). Futbolna leksyka u formalnomu ta neformalnomu dyskursi [Football vocabulary in formal and informal discourse]. *Doctor's thesis*. Lutsk [in Ukrainian].

3. Havryliuk O. & Biletska T. (2021). Lihvokulturolohichniy aspekt doslidzhennia sportyvnoho dyskursu v umovakh pandemii. [The linguistic and cultural aspect of the study of sports discourse in the conditions of a pandemic]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 46. Vol. 1 (pp. 117–124) [in Ukrainian].

4. Kosmeda T., Oleksenko O. & Pavlova I. (2019). Semantyka i prahmatyka dyskursyvnogo slova ta yoho potentsial dlia diahnostryky psykhotypu movnoi osobystosti: aspektualnyi opys [Semantics and pragmatics of the discursive word and its potential for diagnosis of the psychotype of the linguistic personality: an aspectual description]. Kharkiv: Kharkivske istoryko-filolohichne tovarystvo [in Ukrainian].
5. Batsevych F. S. (2004). Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky: pidruchnyk [Fundamentals of communicative linguistics: a textbook]. Kyiv: VTs «Akademiia» [in Ukrainian].
6. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: napriamy problemy: pidruchnyk [Modern linguistics: directions of the problem: textbook]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
7. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: a terminological encyclopedia: textbook]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
8. Kozub L.S. (2008). Linhvokulturolohichnyi aspekt doslidzhennia sportyvnykh povidomlen u drukovanykh zasobakh masovoi informatsii. [The linguistic and cultural aspect of the study of sports messages in the printed mass media]. *Humanitarnyi visnyk Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Inozemna filolohiia – Humanitarian Bulletin of the Cherkasy State Technological University. Series: Foreign philology*, 12 (pp. 67–70) [in Ukrainian].
9. Havryliuk O.O. (2018). Komunikatyvni stratehii i taktyky sportyvnykh komentariv (na prykladi vysvitlennia WORLD CUP 2018 v anhlomovnykh ZMI). [Communicative strategies and tactics of sports commentary (on the example of coverage of the WORLD CUP 2018 in the English-language media)]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, 11(63) (pp. 308–313) [in Ukrainian].
10. Lavryk O. (2010). Zhanrovo-stylovi osoblyvosti reportazhu v ukraïnskii sportyvniï presi.. [Genre-stylistic features of reporting in the Ukrainian sports press], *Teleta radiozhurnalistyka – Television and radio journalism*, 9. p. 1 (pp.196-201). [in Ukrainian].
11. Kolupaieva O.M. (2015). Spetsyfika suchasnoho sportyvnoho komentaria (na materialy internet-vydannia). [The specifics of modern sports commentary (on the material of the online publication)]. *Naukovi zapysky Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Filolohichni nauky – Scientific notes of Kamianets-Podilskyyi National University named after Ivan Ohienko. Philological sciences*, issue 39 (pp. 150–154) [in Ukrainian].
12. Babenko O. V., Shekera O. O. (2017). Sportyvnyi internet-dyskurs yak predmet linhvistychnoho doslidzhennia [Sports Internet discourse as a subject of linguistic research]. *Molodyi vchenyi. Filolohichni nauky – A young scientist. Philological sciences*, issue 11 (51) (pp. 178-181) [in Ukrainian].
13. Demska-Kulchytska O. M. (2008). Frazеологія [Phraseology]. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
14. Dudyk P.S. (2005). Stylistyka ukraïnskoi movy: navch. posibnyk. [Stylistics of the Ukrainian language: teaching. Manual]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
15. Baran Y.A., Zymomria M.I., Bilous O.M. & Zymomrya I.M., (2008). Frazеологія: znakovi velychyny: navch. posibnyk. [Phraseology: sign values: education. manual]. Vinnytsia: Nova Knyga [in Ukrainian].
16. Uzhchenko V.D. & Uzhchenko D.V. (2007). Frazеологія suchasnoi ukraïnskoi movy: navch. posibnyk. [Phraseology of the modern Ukrainian language: teaching. Manual]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
17. Frazеологічний словник ukraïnskoi movy (1993). U 2 kn. [Phraseological dictionary of the Ukrainian language. In 2 books]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Журнал

«Вісник науки та освіти»

*(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 2(20) 2024

Видавець:

Громадська наукова організація
«Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК №4957 від 18.08.2015 р.,
Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.